

veg mondatlanilag tagolható és nem írásról tanulták meg, hanem élőszóban, mert nyelvjárási helyesírása is másként festene. Valahogy így: „E tuti cimese — tempo xe bon.” Ahogyan viszont Tömörkény leírta, úgy *hallhatta* az öreg magyar paraszt fiatal korában. A szöveg jelentése: „Minden (csupa) poloska — Szép az idő.” Alig hiszem, hogy ez a „dal” szövege lett volna. Képzeljük el a fiatal szegedi paraszt bakát a velencei kaszárnyában, amely — a mai rovarirtók hiányában — bizonyosan poloskás volt. Vadászhattak a bakák... poloskákra. Ezt az élményüket olasz környezetükkel egyeztették, innen a helyi nyelvi kifejezésmód hallás utáni ismerete. Mit tehetett egy Velencében állomásozó magyar baka a kimenője idején? Keresett egy magához való leányzót, tőle vagy a kedvéért meg is tanult néhány szót, mondatfoszlányt a velencei nyelvjárásban. Mivel kezdhették a társalgást? „Szép az idő — Tempezebon.” S talán még a poloskák tömegét is a kis velencei szolgálólánytól tanulta meg velenceiül szidni a szegény magyar baka, akinek szegedi ezrede a mesevárosban „feküdt” (= német *liegen*): ez is valami közös hadseregből származó germanizmus, a német szó tükörfordítása. Igaz ugyan, hogy a Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára szerint ennek a *fekszik* szónak a magyarban a XV. század első fele óta van kimutatva „táborozik, állomásozik”, ma már elavult, katonai körökben régebben ismert jelentése, germanizmusra való utalás nélkül. Én tartom magam ahhoz a véleményemhez, hogy régi tükörfordítás, amelyet a Monarchia német kommandó nyelve újra megerősített.

Még annyit a „dal”-ról: lehet, hogy az apa csak kántáló hangon mondta el a fiatalon megtanult szöveget, lehet, hogy kihagyó emlékezete kapcsolta össze egy akkor megismert dallammal, de nem tartom valószínűnek, hogy ilyen szövegű dalt énekeltek volna Velencében 1866 előtt.

Az viszont Tömörkény szent írói joga és tehetsége, hogy az ismeretlen szöveget dallá varázsolja.

FOGARASI MIKLÓS

Mészöly Gedeon és Klemm Antal egydiejű szegedi professzorságának históriája

Tóth Béla azt mondja a Mészöly Gedeonról szóló megemlékezésében (Tiszatáj, 1980., 34. évf. 7. 71.), hogy Klemm Antal akkor került Szegedre egyetemi tanárnak, mikor a szegedi bölcsészeti karon a református professzorok mellé — világnézeti okokból — katolikus professzorokat neveztek ki, és ezért nevezték ki Klemm Antalt is a református Mészöly Gedeon mellé. Vagyis Tóth Béla szerint: „Ekkor (tudniillik: 1921-ben) kerül a református Mészöly Gedeon professzor Kolozsvárról Szegedre, ezt követően szervezik mellé Klemm Antal katolikus egyetemi tanárt.” (I. h.).

Mivel ebben a mondatban több téves megállapítás is van, ezeket helyesbíteni kell főképpen azért, mert a szegedi egyetem történetének fontos részmozzanataira vonatkoznak. Fennforog annak lehetősége is, hogy Tóth Béla írói tekintélye révén ezek a tévedések valóságosaknak minősülnek idővel.

1. Mészöly Gedeont nem 1921-ben, hanem 1922-ben nevezték ki Szegedre egyetemi tanárnak, de ez nem jelentős tévedés. 2. Mészölyt nem mint azelőtti kolozsvári egyetemi tanárt nevezték ki Szegedre, szegedi egyetemi tanári kinevezése előtt a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának volt a tisztviselője. 3. A szegedi egyetem Ural-altáji Nyelvészeti Tanszékére, melynek Mészöly vezetője volt, nem nevezték ki világnézeti okokból szerzetes professzort, mert ezt a tanszékét világnézeti

szempontból nem tartották lényegesnek. 4. Amikor Mészölyt 1940-ben Szegedről Kolozsvárra kinevezték, abban az évben szűnt meg a pécsi egyetem bölcsészeti kara (azóta nincs ott bölcsészeti kar), és ekkor nevezték ki Klemmet Pécsről szegedi egyetemi tanárnak, tehát jó tíz évvel később, mint ahogy Szegedre világnézeti okokból — 1929—30-ban — szerzetes professzorokat neveztek ki. 3. Mészöly Gedeon és Klemm Antal a szegedi bölcsészettudományi karon egy időben, de nem egy tanszéken 1947-től kezdve működött Klemm nyugalomba vonulásáig, 1955 szeptemberéig. Klemm Antal (akkor Imre néven) ez időben a Magyar Nyelvtudományi Tanszéknek volt a vezetője, Mészöly Gedeon pedig a Finnugor Nyelvtudományi Tanszékéé, 1947-től nyugalomba vonulásáig, 1958. augusztus 31-ig. Hadd jegyezzem meg itt, hogy Mészöly Gedeonnak nagy sérelme volt az, hogy bár a magyar nyelv kiváló és igen eredményes kutatója volt, sohasem lehetett magyar nyelvészeti tanszékén, és így nem tudta megvalósítani azokat a kutatási terveket, melyek a magyar történeti nyelvtudományt nagymértékben előmozdíthatták volna.

NYÍRI ANTAL

Mészöly professzor és a kolozsvári egyetem

A Tiszatáj júliusi száma két, remek stílusban megírt cikket közöl a száz éve született Mészöly Gedeon professzorról, Magyar László zseniális Mészöly-karikatúrájával díszítve. Az egyik cikk *Ilia Mihály* tollából: Mészöly Gedeon irodalmi és irodalomtörténeti munkásságát ismerteti tudós tárgyilagossággal és alaposítással. A másik *Tóth Béla* neve alatt jelent meg, *Mészöly Gedeonról* címen. Tóth Béla főképpen az 1949—50-es tanévben s a rá következőkben szerzett saját egyetemi hallgatói tapasztalatai alapján ír éleslátó emberismerettel, gazdag, színes szókinccsel és élvezetes humorral anekdotázgatva az akkor már öreg (49-ben 69 éves) nyelvész tudósról. Ebben az összefüggésben minden sorát élveztem.

De cikke elején olyan történeti tények ismertetésének is nekivág, amelyeket csak részben ismer. Néhány tényéknél felvázolt adata arra készlet, hogy megszólaljak. Úgy érzem, követnem kell egy másik nyelv tudósnak, Erdődi Józsefnek, a harmincas években eleinte Mészöly gyakornokának, később tanársegédének a tanácsát, aki a második világháború után az Eötvös Loránd Tudományegyetem professzora lett.

A *Magyar Nemzet* 1977. január 23-i számában írt egy cikket, melyben Mészöly professzorral és Horger professzorral fennállott kapcsolatát tisztázza. Cikke a *Magyar Nemzet vitafóruma* rovatban jelent meg *Ajánalom okulásul tévedések íróinak* címen. Egyik konklúziója az volt, hogy „... jó és helyes, ha néhanapján az eseményeket elszenvedett emberek is megszólalnak, rögzítik az átélteteket, helyesbítik a tollforgatók tévedéseit. Máskülönbén megeshetnek, hogy a tévedések öröklődnek.”

Ennek a szellemében kérek szót, hogy a következőkre felhívhassam Tóth Bélának és mindazoknak a figyelmét, akik cikkét figyelmesen elolvasták (és valószínűleg hozzám hasonlóan élvezték):

(1) Tóth Béla cikke szerint „a kolozsvári egyetem református egyetem” volt.

— Tévedés! A kolozsvári egyetemet létrehívó 1872. évi XIX. törvény cikk harmadik cikkelye szerint „négy tudománykarra oszlik, ú. m. 1. A jog- és államtudományi, 2. Az orvosi, 3. A bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi, 4. A matematikai és természettudományi karra.” Az összesen tízeneggyé paragrafusból álló törvény cikkben egyetlen szó sincs még csak református teológiai karról vagy tanszékről sem, nemhogy az egyetemnek református jellegéről. Ez az 1897-ben Ferenc (azaz akkoriban pontosabban „Ferencz”) József Tudományegyetem névre keresztelt felsőoktatási intézmény 1872-től 1919. május 12-ig működött Kolozsváron, mikor egy román bizottság birtokába vette, és mint a kolozsvári magyar egyetem megszűnt létezni. Az eltelt 47 éve folyamán semmilyen intézménye, semmilyen tevékenysége nem jogosít fel senkit arra, hogy „református egyetem”-nek bélyegezze meg, s így jelenjék meg a történeti tényekkel nem ismerős olvasó tudatában, s így raktározódják el emlékezetében. Az egyetem tanárainak felekezeti hovatartozása pedig aligha pontosan ismeretes bárki előtt, s ha — elméletileg